סופו של ירח דבש

המחתרת עוזה לאור: אהוד אבריאל (שני משמאל), ראש המחתרת הציונית, מקבל ברחוב פראגי את הצדעת משמר הכבוד הצ׳כי, בדרכו להגשת כתב־האמנתו כציר מוסמך של מדינת ישראל. עם הקמת הצירות הפכה המחתרת רשמית, הוסיפה ליהנות מעזרת הממשלה הצ׳כית.

(ראה שער)

אריה שאג, מי לא ייראה?
אדוני ה׳ דיבר, מי לא ינבא?

המגפיים המסומרות רקעו על האבנים העתיקות של הרחוב הפראגי. החיילים הצ׳כיים עמדו דום. אהוד אבריאל, ציר מוסמך של מדינת ישראל, שגולדה לפני יומיים, נכנס לארמון העתיק, התיצב מול קלימנט גוטוואלד, ראש המדינה.

כתב האמנה לא היה לגמרי בסדר. משרד החוץ הישראלי לא ידע עדיין מה הנוהל. הממשלה הצ׳כית החזירה את המסמך, בצרוף דוגמה נכונה וכמה הערות אדיבות. כי אהוד אבריאל, לשעבר איבראל, היה הציר הראשון של מדינת ישראל על פני כדור הארץ.

כל זה לא קרה במקרה. כי בניגוד למקובל לא היה על אבריאל לנסוע או לטוס כדי להגיע למקום תפקידו החדש. הוא כבר ישב שם חצי שנה, כאז נקרא על ידי דוד בן־גוריון לעמוד בראש המחתרת הגדולה ביותר בתולדות העמים, — המחתרת הציונית ברחבי אירופה.

באותו יום הפכה המחתרת לרשמית. חצי תריסר ממשלות עצמו את עיניהן, חייכו חיוך של עידוד. שליחים ישראלים, מצויידים בדרכונים דיפלומטיים, טיילו בשני עברי מסך הברזל. משלוחים מסתוריים עברו את הגבולות, חלפו על פני שומרי גבול שהתאמצו להסתכל בכיתון ההפוך. ירח הדבש הגדול של התנועה הציונית העולמית ומדינתה החדשה, ושל התנועה הקומוניסטית העולמית ומדינתה הותיקה, היה במלוא זוהרו.

בנו של בעל בית המרזח

ירח הדבש הזה לא נפל מן השמים. גרמה לו שורה של תהליכים. אחד התהליכים האלה החל בגליציה לפני 30 שנה.

באותם הימים נוסדה בפולין תנועה שקראה לעצמה השומר הצעיר. כמה צעירים, שהתרשמו מן המהפכה האדירה שהתחוללה ברוסיה הסובייטית, חלמו על הקמת בית לאומי יהודי, שיקים בפינה הנידחת על חוף הים התיכון גן־עדן סוציאליסטי שני. אחד הצעירים היה מאיר יערי. צעיר שני היה בחור בשם מרדכי אורנשטיין.

אורנשטיין נולד ב־1905 * בעיירה פודהייצה, ליד טרנופול בגליציה, בנו של בעל בית מרזח. בעל קומה פחות מבינונית, פנים כהות מוארכות ובלורית שחורה, עשה רושם צעיר כל ימי חייו, שפע הרגשה של־בטחון עצמי, חוסר פחד והחלטה תקיפה.

מרדכי הצעיר הגיע ארצה ב־1925, השתתף ביסוד הקיבוץ הארצי של השומר הצעיר, אך לא נמנה, משום מה, עם עשרים משתתפי כינוס היסוד. הוא לא האריך ימי־ישיבה בארץ. עוד בשנות העשרים נשלח בחזרה לפולין, עבד בהנהגה העולמית של השומר הצעיר ובהנהגתו הארצית בפולין. שני המולדות שכנו בואַרשה, ושם גם יצא לאור שבועון התנועה, השומר הצעיר. כתוב בעברית רבת איזמים, שהיה אז הבטאון היחידי של התנועה בעולם.

הגשת כתבי ההאמנה: קלמנטים (ימין), גוטוואלד (במרכז) ואהוד אבריאל. כיום: הנאשם, המאשים וראש הריגול האימפריאליסטי־ציוני.

החברים בארץ — יערי, חזן, ריפתין, גוטהלף — שלחו את מאמריהם לוארשה, התוכחו על בעיות התנועה בארץ. הנושא הגדול שעמד על סדר היום: איחוד תנועת הפועלים בישוב. המתנגד הקיצוני ביותר לאיחוד, מעל דפי העתון: מרדכי אורנשטיין. הנימוק: רצונו להבטיח את אופיו הסמאלי הקיצוני של השומר הצעיר.

„אני גודר את עצמי"

בסוף 1928 גרם אורנשטיין לסנסציה רבה.

עד אותה שנה היתה התנועה הפוליטית החוקית היחידה בברית־המועצות, מלבד המפלגה הבולשביקית, מפלגת פועלי ציון שמאל, שהיתה קומוניסטית וציונית כאחד. אולם באותה שנה הכריזו הבולשביקים על האזור היהודי האוטונומי בבירובידז׳אן. פועלי ציון שמאל התנגדו. התוצאה: איסור התנועה ומאסר הציונים בכל רחבי ברית־המועצות. בראש הנאסרים עמדו חברי תנועת השומר הצעיר הרוסי, (שהיה תמיד יותר קיצוני מן הסניפים בשאר הארצות, ושיוצאיו הצטרפו בארץ ברובם למפא״י, יסדו את משק אפיקים).

מעטים היו הציונים שיצאו להגנת המאסרים. דעה כזאת היתה בלתי פופולרית. אולם מרדכי אורן לא ביקש פופולריות. כתב הוא: „אני גודר את עצמי בפירוש מאלה אשר רואים ברדיפת הציונות הבורגנית והסוציאל־דמוקרטית הקונטר־מהפכנית בסס״ר רדיפה בגלל הציונות...״

מלים אלה, הגנת ציוני על מאסר אחיו, עוררו סערה באַרץ. חברו לתנועה, גוטהלף, קרא: „מצויים בתוכנו יחידים שמוצאים סעד במוחם ואומץ בליבם להצדיק את הרדיפות על הציונים!״ אולם אורנשטיין לא נואש. הוא הסביר את עמדתו, במלים שכמעט הועתקו כעבור 24 שנים על ידי קול העם: „סס״ר, המדינה הפרוליטרית הראשונה והיחידה בעולם, נתונה במצב של בלוקדה וסכנת אינטרבנציה חיצונית מתמדת, והתקוממות כוחות ריאקציוניים מבפנים...״

אהבה מוחרמת

בסוף שנות העשרים חזר אורנשטיין לארץ. הוא נשא לאשה את רגה ורשביאק, גם היא מנהיגה בהשומר הצעיר ואחות למנהיגת מק״י רות לוביץ׳. רגה, הנושאת פספורט על שם רבקה אורנשטיין אך הוסיפה לקרוא לעצמה בשמה הקודם, ילדה לו שני ילדים: זיוה, שהיא כיום בת 15, ובן, כיום בן שמונה. כולם חיים במשק מיזרע, שמרדכי חבר בו.

אורנשטיין התפרסם שוב בקהל הרחב ב־1932, כשאירגן בנס־ציונה ועד־פעולה נגד המשמרות שלחמו למען העבודה העברית בפרדסים. מזכיר הועד הפועל של ההסתדרות, אדם בשם דוד בן־גוריון, אירגן נגדו מַשפט ציבורי. היתה זו הפעם הראשונה שעמדו זה מול זה מי שעתיד להיות ראש ממשלת ישראל, ומי שעתיד להיות „ראש שרות הריגול״ שלו.

היו אלה השנים בהן עוצב סופית אופיו של השומר הצעיר. לבו היה עם ברית המועצות. אולם ברית המועצות

* אביו ומשפחתו הושמדו בימי הכיבוש הנאצי. אחיו, יחושע, שעבד בבית המרזח של אביו, היה שוטר בגיטו הנאצי. כשהתעניין אורן אחרי המלחמה בגורל משפחתו, החרים את אחיו זה.